

مسافر

مسافر

معنی

سیاحتِ چندروزه افغانستان

(اکتوبر ۱۹۳۳ء)

اقبال

۱۹۳۶ء

طبع دوم

کتابخانه طلوع اسلام لاہور

اشاعتِ اوّل ۱۹۳۲ء پنج صد

اشاعتِ دوم ۱۹۳۶ء دو ہزار

(کاپی رائٹ)

رحمت حق بر روان پاک او	نادر اغصان شر درویش خو
حافظ دینِ مبین شمشیر او	کارِ مکت محکم از تندبیر او
ضربتش بزرگام کس خارالکذا!	چون ابوذر خود گداز اندر نماز
عمادِ فاروقِ جلالش تازه شد!	عبودتِ بدینِ جلالش تازه شد!
در شربِ خاور و جودِ او چسپار غا	از غمِ دینِ درویش چون لاله دارغ
بهر جانش سراپا جذبِ مشوق	درنگا هوش مستی اربابِ فوق
هر دو گوهر از محیطِ الاله!	خسروی شمشیر و درویشی نگه
این تجلیهای ذاتِ مصطفی است!	فقر و شایب و ادراتِ مصطفی است!

ایں دو قوت از وجودِ مؤمن است	ایں قیام و آن سجدِ مؤمن است
فقر سوز و درد و وانغ و آرزوست	فقر را در خونِ تپیدنِ آبروست
فقرِ نادراخت را نذر خونِ تپید	آفرینِ بختِ آں مرثیہ سید!
اے عبا اے ره نور و تیرین گام	در طوافِ مرقدهش ز ملکِ خرام
شاهِ در خواب است پا آہ تہ نہ	غنچہ را آہستہ تر بکش آگرہ
از حضور او مرا فرماں رسید	آنکہ جانِ تازه در خاکم و سید

سختیم از گرمی آواز تو
 اے خوش آں قلم کہ داند راز تو
 از غنیم تو ملت ما آشناست
 می شناسیم این نواب از کجاست!

اے باغوش سحابِ ماچو برق
 روشن و تابنده از نورِ تو شرق
 یک زماں در کوہسارِ ما درخش
 عشق را با آں تب و تابِ پخش
 تا کجا در بند یا باشی اسیر
 تو کلیمی را دینائے بگی را،

چوں صبا بگذشتم از کوہ و کمر	طے نمودم باغ و راغ و دشت در
در دل او صد ہزار افسانہ است!	نہیبر از مردانِ حق بیگانہ نیست
یا وہ گرد و درختم و پیشِ نظر	جادہ کم دیدم از پیشپیدہ تر
از خمیرش بزنیاید رنگِ بوسے	سبزہ در دمانِ کسارش مجوسے

سرزمینے کبک او شاہیں مزاج آہوئے او گبر و از شیہاں خراج!
 درفضاشس جگرہ بازان تیز چنگ لہزہ برتن از نہیب شاہ پلنگ!
 لیکن از بے مرکزی آشفتمہ وز بے نظام و نامسم و نیم سوز!
 فرہ بازاں نیست در پرہ از نشان از تو رواں پست تر پرہ از نشان!
 آہ قومی بے تب و تاب حیات روزگارش بے نصیب از واردات!
 آں کیے اندر سجدہایں در قیام کار و بارش چوں حملوت بے امام!

ریز ریز از سنگ او مینائے او

آہ! از امروز بے فردائے او!

خطابِ اقوامِ سرحد

اے زخود پوشیدہ خود را با زیاب	در مسلمان حرام است این حجاب!
رمز دین مستطیفا دانی کہ حیست	ناش دین خویش ایشا ہنشی است!
حیست دین؟ در یافتن اسرار خویش	زندگی مرگ است بے دیدار خویش
اس مسلمانے کہ بیند خویش را	از جہانے برگزیند خویش را
از ضمیر رکابنات آگاہ اوست	تبیخ لا ہو جود الہ اللہ اوست
وز مکان و اما مکان غونائے او	نہ سپہ آوارہ در پنائے او
تا دلش سرے ز اسرار خداست	حیف اگر از خویش تن نا آشناست
بست دوق وارث ستمب راں	او بگنجد در جہان دیگران

تا جہانے دیگرے پیدا کند	ایں جہان کہنے را برہم زند
زندہ مرد از غیر حق دارد سراغ	از خودی اندر وجود او چہ سراغ!
پائے او محکم بر زم خیر و شر	ذکر او شمشیر و فکر او سپہ
صبحش از بانگے کہ بر خیزد زجاں	نے ز نور آفتابِ خاوراں!
فطرتِ او بے جہات اند جہات	او صریم و در طوافش کائنات
وزدہ از گردِ راہش آفتاب	شاہد آمد بر عروجِ او کتاب
فطرتِ او را کشاد از ملت است	چشمِ او روشن سواد از ملت است!
اندکے گم شو لقبِ رآن و خبر	باز اے ناواں سنجشیں اند نگر
در جہاں آوارہ بیچارہ	و حدتے گم کردہ ہر صد پارہ
بند غیر اللہ اندر پائے تست	داغ از داغے کہ در سیمائے تست

مخیر سیل از کز پیمان تبرس از ضیاع روح افغانی تبرس
 ز آتش مردان حق می نمودت نکت از پیر روم آموزمت

”رزق از حق جو مجو از زید و عمر

مستی از حق جو مجو از بنگ و خمر

گل محسّر گل را محو ز گل را مجو

زانکه گل خوار است دائم زرد و

دل بچو تا حیا و دان باشی جوان

از تجسلی سپردات چو ل اغوان

بند و باش و بر زمین و چو ل سمند

چو ل جنازه نکه بر گردن بزندا“

شکوه کم کن از سپهر لاجورد	جز بگرد و آفتاب خود مگرد
از مقام ذوق و شوق آگاه شو	ذره چسباید محرم ماه شو
عالم موجود را اندازه کن	در جهان خود را بلند آوازه کن
برگ و سازه کائنات از وحدت است	اندرین عالم حیات از وحدت است
درگذر از رنگ و بو هائے کهن	پاک شو از آرزو هائے کهن
ایں کهن سماں نیز ز باد و جو	نقش بند آرزوئے تازه شو
زندگی بر آرزو دارد اساس	تجربش را از آرزوئے خود شناس
چشم و گوش و پوست نیز از آرزو	مشتِ ناکه لاله خیز از آرزو
هر که تخم آرزو در دل نه گشت	پایمال دیگران چو سنگ و خشت
آرزو را به سلطان میسر	آرزو جامه باس پند میسر

آب و گل را آرزو آدم کند آرزو ما را ز خود محرم کند
 چو شکر را از خاکِ ما بر می جود ذره را پهنائی گردوں می دهد
 پورا آذ کعبه را تعمیر کرد از نگاهِ خاک را آسیر کرد

تو خودی اندر بدن تعمیر کن

مشتِ خاکِ خویش را آسیر کن

مسافر واردمی شو شهر کابل و حاضر میشو
 بحضور علیحضرت شهید^{رح}

آب حیوان از رگ تا کش بگیرد!	شهر کابل با خطه رحمت نظیر
روشن و پائنده باد آن سرزمین	چشم صاحب از سوادش سر زمین
بر بساط سبزه می غلطد سحر!	در ظلام شب سمن زارش نگر
باد او خوشتر از باد شام و روم	آن دیار خوش سواد آن پاک لوم
زنده از موج نسیمش مرده خاک	آب او براق و ناشکش تا بناک

مرزا صاحب تبریزی در مدح کابل میگوید
 "خوشا و قشنگ چشم از سوادش سر زمین گوید"

زیادند حرفِ صوتِ اسرارِ او	آفتِ باطنِ خفته در کسارِ او
ساکناش حیرتِ چشمِ خوش گهر	ممثل تیغ از جوهرِ خود بختِ گهر
تفسیرِ سلطانی که ناشن و کلمات است	زائران را گردِ راهِ شمش کیمیاست
شاه را دیدم در آن کاخِ بلند	پیشِ سلطانِ فقیرِ در دست
خلاقِ او تعلیمِ دلِ سارا کشود	رسم و آئینِ ملوکِ آنجانب بود
من حضورِ آن شبهِ والا گهر	بے نوا مروے بدر بارِ عمره
بانم از سوزِ کلامش در گداز	دستِ او بوسیدم از را و نیاز
یادشایه خوش کلام و ساد و پیش	سخت کوششِ نرمِ نغمه و گرم جوش
صدق و انخلاص از نگاهش آشکار	دین و دولت از وجودش استوار
خاکی و از نورِ بیاں پاکینه زور	از مقامِ فقر و شاهی باخبر

حکمتِ اوراز دارِ شرق و غرب	وزنگا ہش روزگارِ شرق و غرب
راز دانِ مدوجبرِ امتنان	شہر یارے چوں حکیمانِ نکتہ دان
نکتہ ہائے ملک و دین او انمود	پر وہ ہا از طلعتِ معنی کشود
من ترا د انم عزیزِ پیش تن	گفت از ان آتش کہ در می بدن
وزنگا ہم ہاشم و محمد و اوست	بہر کہ اورا از محبت رنگِ پوست
ہدیہ آوردم ز تر آنِ عظیم	در حضورِ آن مسلمانِ کریم
در خمیہ او حیاتِ مطلق است	گفتم این سایہ اہل حق است
حیدر از نیر مئے او خیر کشا است	اندر وہ بہر بہت دارا انتہا است
دانہ دانہ اشک از چشمش حکید	نشہ حسرتِ فخر بخون او دوید
از غم دین و وطن آوارہ بود	گفت تا در در جہاں بے پیارہ بود

کوہ و دشت از اضطرابم بخیر از غم آن بے حسابم بخیر

نالہ با بانگِ هزار آینه ختم اشک با جوئے بسیار آینه ختم

غیرت آن غمگسار من نہ بود

توتش ہر باب را بر من کشود

گفت گوئے خسرو و الانژاد باز با من جذبہ سرشار داد

وقتِ عصر آمد صدائے الصلوات آن کہ مومن را کند پاک از جہات!

انتہائے عاشقان سوز و گداز کردم اندر اقتدائے او نماز

راز بائے آن قیام و آن سجود

جز بجزم محرابان تو ان کشود!

بر فراز شهنشاهِ بابر خلد آشیانی

بیا که ساز فرنگ از نو ابر افتاد است
 درون پرده او نغمه نیست فریاد است!
 زمانه کهنه بتان را هزار بار آراست
 من از حرم نگذشتم که پنجه بنیاد است
 درفشِ ملتِ عثمانیان دوباره بلند
 چه گوئمت که بستموریان چه افتاد است!
 خوشا نصیب که خاک تو آرمید اینجا
 که این زمینِ مسلم فرنگ آزاد است!

هزار مرتب کابلن نکوتر از دنی است
 که آن عجزه عروس هزار داماد است
 درون دیده نگه دارم اشکِ خونین را
 که من فقیرم و این دولت خداداد است
 اگر چه پیر حرم ورد کلام دارد
 کجا نگاه که بزرگ تر ز پولاد است

سفر بہ غزنی و زیارت مزار حکیم سنائی

صبح و شام صبح و شام روزِ عید	از نواز شہائے سلطان شہید
میہان خسرو کیوان سیریا	نکتہ سیخ خاوراں ہندی فقیر
شد سفر برین سبک تر از حضر	تا تاج شہر خسروی کردم سفر
لاہ مست از فینس او در کو بسار	سینہ بکشادم باں باکے کپار
مر غزناں شیر مروان کمن	آہ! غزنی آن حکیم علم و فن
از حنا بندان او دانائے طوس!	دولت محمود را زیبا عروس
از نوازے او دل مروان قوی	خفتہ در خاکش حکیم غزنوی
تنگ بوش روی از ذکرش تمام	آن حکیم غیب آل مناسب تمام

برود و اسرما یہ از ذوقِ حضور	من ز پیدای او ز پیمان دسود
فکر من تقیر بر مومن و نمود	اونقاب از پیر و ایساں کشود
اوز حق گوید من از مردانِ حق	برود و از حکمتِ قسراں سبق
تا مستعارِ ناله اند و ختم	درفضائے مرتدا و سوختم
بر تو روشن این جهان و آن جہاں	گفتم ای سببندہ اسرارِ جہاں
اہل حق را مشکل اندر مشکل است	عصر ما و ارفتنہ آب و گل است
فتنہ یا اندر حرم آمد پدید	مومن از افرنگیاں دید آنچہ دید
چشم اورا جلوہ افزنگ برد	تا نگاہ او ادب از دل نخورد
پختہ از فیض تو خاتمِ عارفان	ای حکیمِ غیب، امامِ عارفان
بوکہ آبِ رفتہ باز آید بجوے	آنچہ اندر پرودہ غیب است گوے

روح حکیم ستائی از بہشت بریں جواب می دہد

راز دامن خیر و شر گشتم ز فقر	زندہ و صاحب نظر گشتم ز فقر
یعنی آن فقرے کہ داند راہ را	ببیند از نور خودی اللہ را
اندرونِ خویش جوید لا الہ	در تہِ شمشیر گوید لا الہ
فکرِ جاں کن چون زناں بر تن متین	ہمچو مرداں گوے در میدانِ فلکین
سلطنت اندر بھمان آب و گل	قیمتِ او قطرہ از خونِ دل
مؤمنان زیرِ سپرِ لا جور و	زندہ از عشق اندک از خوابِ نورد
می ندانی عشقِ مستی از کجا است؟	ایں شعاع آفتابِ مصطفیٰ است

زندہ تاسوزاودرہبانِ تست	ایں نگہ دارندہ ایمانِ تست
باخشب رشوازرموزِ آبِ وگل	پس بزین برآبِ وگلِ اسیہِ دل
دل زوینِ بحرِ شپہ ہر قوتِ است	دین ہمہ از معجزاتِ صحبتِ است
دین مجو اندر کتبِ اے بے خبر	علم و حکمت از کتبِ دین از نظر
بوعلی دانندہ آبِ وگلِ است	بینخبر از خستگیاے دینِ است
نیش و نوشش بوعلی سینا بہل	چارہ سازیمائے دل از اہلِ دل
مستطفیٰ بحرِ است موجِ او بلند	خیزو این دریا بجوئے خویش بند
مدتے برساتاش سچیدہ	لطمہ پائے موجِ او ناہیدہ!
یک زماں خود را بدریا درنگن	تا روانِ رفتہ باز آیر بہ تن
اے مسلمان جب برابرِ حق مرو	ناامید از رحمتِ نامے شو

پرده بگذار آشکارا گزین	تا به لرزد از سجود تو زمین
دوش دیدم فطرت بیتاب را	روح آن هنگامه اسباب را
چشم او بر زشت و خوب کائنات	در نگاه او غیب کائنات
دست او با آب و خاک اندرستیز	آن بهم پیوسته و این بریزیز
گفتمش در جستجوی کیستی؟	در تلاش تار و پودے کیستی؟
گفت از تکم خدای ذوالمنن	آدمے نو سازم از خاک کهن
مشت خاکے لاجوردنگ آنزود	پے پے تا بید و سنجید و فرزود
آخرا و آ آب و رنگِ اللہ داد	لا الہ الا اندر خمینہ او نهاد
باش تا بینی بسیار دیگرے	از بہارِ پاستاں نگیں ترے
ہر زمان تدبیر بار و قیوب	تا نگیری از بہارِ خود نصیب

بر درون شاخ گل دام نظر غنچه پارا دیده ام اندر سفر!

لاله را در وادی و کوه و دمن از دین باز نتوان داشتن

باشنودم که صاحب جستجو است

نغمه را کو بسوزاند ز گلو است!

برمزارِ سلطان محمود علیہ الرحمۃ

خیز و از دل ناله با بے اختیار	آہ! آن شہرے کہ اینجا بود پار!
آن دیار و کلخ و کویرانہ ایست	آن شکوہ و نال و فرافسانہ ایست
گنبدے! اور طوف او چرخ بریں	تربتِ سلطانِ محمد دست این!
آنکہ چوں کو دک لب از لبش است	گفت در گوارہ نام او نخست
برقِ سوزان تیغ بے زہار او	دشت و در لرزنده از بلغار او
زیر گردوں آیت اندامش	قدسیاں قرآن سرا بر ترش
شوخی فکرم مرا از من ربود	تا نبودم در جبان دیر و زود
رخ نمود از سینہ ام آن آفتاب	پر و گیہان از غمش بے حجاب

هر گرد و دل از جلالش در رکوع
 از شعاعش دوش می گرد و طلوع
 وارزیدیم از جهان چشم و گوش
 فاش چون امروز دیدم صبح دوش
 شهر غزنین یک بهشت رنگ بو
 آسجوها نغمه خوان در کاخ و کو
 قصرهای او قطار اند قطار
 آسمان باقیه بایش هم کسار
 نکته سنج طوس را دیدم بهرزم
 لشکر محمود را دیدم برزم
 روح سیر عالم اسرار کرد
 تا مرا شوریده بیدار کرد
 آن بهشت تاقی و سوز و سرور
 در سخن چون زنده بپروا جور
 تخم اشک اندران ویرانه بوشت
 گفتگو با بانای تویش داشت

تا نبودم بجنب راز راز او

سوزتم از گرمی آواز او

مناجاتِ مردِ شوریدہ در برانہ غزنی

لالہ بہر یک شعاع آفتاب وارد اندر شاخ چندیں پیچ و تاب

چوں بہار اورا کند عریانِ نانش گویدش جز یک نفس اینجا مباحش!

پرو و آمد یک دگر را ساز و برگ من ندانم زندگی بخو شتر کہ مرگ!

زندگی سہم متسافِ نیش و نوش رنگِ نم امروز را از خونِ نوش!

الاماں از مکہ آیامِ الاماں

الاماں از صبح و از شامِ الاماں!

اے خداے نقشبندِ جانِ متن با تو این شوریدہ وارد یک سخن

فتنہ با سہنم ویریں ویرہن فتنہ با در خلوت و در انجمن

عالم از نعمت دیر تو آمد پدید	یا خدا سے دیگر اور آفرید یا
نظارہش صلح و صفنا باطن ستیز	ایں دل را شیشہ رول ریز ریز!
صدق و انانیت و صفنا باقی نماند	ہو آں قبح بشتکت و آن ساقی نماند
چشم تو بر لاله رویانِ فرنگ	آوم از افسونِ شان بے آب رنگ
از گریہ و ربط و ضبط ایں کائنات؟	اشہیہ عشوہ و لات و منات!
مرد حق آن بندہ روشن نفس	نائب تو در جہاں او بر و بس
او بہ بن بقرہ و فرزند و زن	گر توانی سو منات او شکن
ایں مسلمان از پرستار کیست؟	در گریہ اش یکے بے تکام بنیت!
سیند اش بے سوز و بانٹش بے رضوت	او سرافیل است صورت و خموش!
قلب او نا محکم و بانٹش نترند	در جہاں کمالے او نا تجربند

درِ عمارتِ زندگانی بے ثبات دارد اندر آستینِ لات و منات
 مرگ را چون کاترین داند بپاک آتش او کم بهر ما مانند خاک!
 شعله از خاکِ او باز آفرین آن طلب آن جستجو باز آفرین
 باز جذبِ اندرول او را بده آن جنونِ ذوقنوں او را بده
 شرقِ راکن از وجودش استوار صبحِ فردا از گریبانش برآرا!

بحرِ احرارِ بچوبِ او شگفت

از شکویش لرزه افکن به قاف!

قندھار و زیارتِ خرقہ مبارک

قندھار آن کشور مینو سواد اہل دل را خاکِ او خاکِ مراد
 رنگِ ہا بویا ہوا آبِ ہا آبِ ہا تا بندِ چوں سیلابِ ہا
 لالہ یادِ خلوتِ کسارِ ہا نارِ یا تیغِ بستہ اندر نارِ ہا
 کوئے آن شہر است مارا کوئے دوست سارِ باں برین محلِ سوئے دوست

می سرایم دیگر از یارانِ نجبر

از نوائے ناقدِ آرامِ بچہ در

غزل

از دیر مغال آیم بے گردش صباست!
 در من زل لا بودم از باوه الاست!
 دائم که نگاه او ظرف همه کس بیند
 کرد است مراسقی از عشوه و ایامست!
 وقت است که بکشایم میخسانه روی باز
 پیر این رسم دیدیم در سخن کلیسامست!
 این کار حکیم نیست؛ و امان کلمه گیر
 صد بنده ساطع مست یک بنده وریامست!

دل را بچسپن بردم از باو چسپن افسرد

میرد بنجیب بانها این لاله سحر است!

از حرف و لادینش اسرارِ عرم پیدرا

زنی که فرسگه دیدم در وادی بسماست!

سینا است که فاران است ب چه مقام است این؟

بروز زه خاک من چشمه است تماشاست!

خبر زه آن بُرزخ لایبغیان دیش در کتہ لی خرقتان

دین او آئین او تنسیر کل در جبین او خطیقت دیر کل

— بُرزخ لایبغیان: تلمیح بآیه قرآن

— لی خرقتان الفقروالجداد - حدیث

عشق را او تیغِ جوشِ دراز کرد	عفتل را او صاحبِ اسرار کرد
ماہمہ یک مشتِ خاکِ کیم اول است	کاروانِ شوق را او منزل است
در شیرش مسجدِ اقصا ہے ماہست	آشکارا دیدش آنسرا ہے ماہست
واد ما را نصرہ اللہا هو	آمد از یبِ ابنِ ابوجے او
باد دُ پُر زور با میسِ ناحیہ کرد!	بادلِ من شوقِ بے پروا چہ کرد!
تا زراہِ دیدہ می آید بروں!	رقصد اندر سینہ از زورِ تیوں!
پیش ازین اورانندیم این چنین!	گفت من جبریلیم و نورِ میں!
یارب ایس دیوانہ فرزانہ کیست!	شعرِ رمی خواند و خندید و گریست!
از مے و مِغِ زادہ و پیمانہ گفت!	دربِ رم با من سخن زندانہ گفت!

ع اسرارے التلیح بایہ قرآنی

گفتش این حرف بی‌بکایت
لب فرو بند این مقام زماش است
من ز خون تویش پروردم ترا
صاحب آسوخ کردم ترا
باز یاب این نکته را لے نکته زس
عشق مردان خبیط احوال است پس
گفت عقل و بوش آزار دل است
مستی و وارفتگی کار دل است!

نعره باز و تا افتاد اندر سجود

شعله آواز او بود، اند نبود!

~~~~~

بر مزار حضرت اسحاق شاہ بابا علیہ الرحمۃ
موسس بیت افغانیہ

از خمیرش ملتے صورت پذیر	تربت آن خسرو روشن خمیر
بافروغ اربطوف اوسیمائے نیر	گنبد اور احسم داند سپر
سکہ زرد ہم باقلیم سخن	مثل فاتح آن امیر عرف شکر
قدسیاں تسبیح خواں بر خاک او	ملتے راداد ذوق جستجو
سلطنت یار و بے پڑا گذاشت!	از دل دوست گھریزے کہشت
روح پاکشیں با من آمد سخن	نکتہ سخن و غارف و شیر زن

○ فاتح: سلطان محمد فاتح فاتح قسطنطنیہ

گفت می دانم مقام تو کجا است   نغمه تو خاک کپیاں را کمی است
 خشت و سنگ از فیض تو در آئے دل   روشن از گفتار تو سینا کے دل
 پیش ما نے آشنا کے کوئے دست   یک نفس منبش کہ داری بوجے دست
 اے خوش آں کو از خودی آئینہ ساخت   وندراں آئینہ عالم رشت ساخت
 پیر گردید این زمین و این سپهر   ماد کو راز کو چشیم ہمارے ہر
 گر می بینم گلامی بایدش   تا نخستیں رنگ بوباز آیدش
 بند و مومن سرافیلی کمند   بانگ او ہر کہنہ را ہر جسم زند
 اے تراقی داد جان ناشکیب   تو ز مہر ملک دیں داری نصیب

فانش گو با پیر نادر فانش گوے

باطن خود را بر ظاہر فانش گوے

خطاب پادشاہ اسلام علی حضرت نواب شاہ ایک روز اللہ بنا ہوا

اے قبائے پادشاہی بر تو راست

سایہ تو خاک مارا کیا است

خسروی را از وجود تو عیار

سلطنت تو ملک دولت و احصار

از تو اے سرمایہ فتح و ظفر

تخت احمد شاہ اشانے دیگر

سینہ مایے نہر تو ویرانہ بہ

از دل و از آرزو بی گمانہ بہ

آنگوں تیجہ کہ داری در کمر

نیم شب از تاب او گرد و سحر

نیک می و نام آتین ہا راست

من چہ گویم باطن او ظاہر است

حرف شوق آورد ام از من پذیر

از تیرے مژ سلسلے کی

گر و این ملک خداداد نگر	ای لکجا تو زشت این تیز تر
چسیت آن حنیف که در مایست نیست؟	این که می بینیم از تقدیر کیست؟
روز و شب آینه تقدیر است	روز و شب آینه تدبیر است
چسیت فردا دختر امروز دوش!	با تو گویم ای جوان سخت کوش
گر در او گردد سپهر گرد گرد	بهر که خود زان صاحب امروز کرد
دوش از او روز از او فردا دوست!	او همان رنگ بود آبروست
زان که او تقدیر خود را کوب است	مردیق سر مایه روز و شب است
چشم او بینای نعمت بیراهم	بند و صاحب نظر سپهر اعم
ماه همه نخبیر او نخبیر نیست!	از نگاهش تیز تر شمشیر نیست
تا دشات اندر بطون روزگار!	لرز از اندیشه آن سخته کار

بند صاحب نظر سزاوست	چرا پذیرا بل همن سزاوست
سخت کوشش و پر دم و آرزوی	چگونه آن خلد آشیای بیداری
این مقام از مقامات علی است	می شناسی معنی کز ار چیست؟
نیست ممکن جز بکباری حیات	آفتاب را در جوار این بے ثبات
از فریب غریبیاں غوغیاں بجا	سرگذشت آل عثمان را نگر
در جوار دیگر علم افزا شدند	تا ز کزاری نصیبی داشتند
همت او بولع کزاری نداشت!	مسلم هندی چرا میدان نداشت؟
گر می آواز من کار می نکرد!	مشت خاشاکش آینه خاں گزید سوز
قاهری با بربری در خون تست	ذکر و فکر نادرین در خون تست
سر کار از شاهشهم محمود گیسر	ای فریاد دیده بر ناو پیر

هم از آن مردی که اندر کوه درشت	حق زینج اولیست در آواز گشت
روز باشب با پتیدین می توان	عصر بگیر آفریدن می توان
سد جهان باقی است در قرآن بنور	اندر آیتش یکے خود را بسوز
باز نفس را از آن سوزے بده	عصر او را صبح نور روزے بده
بلتے گم گشت تہ کوہ و کمر	از جبینش دیدہ ام چیزے دگر
زانکہ بود اندر دل من سوز و درد	حق ز تقدیرش مرا آگاہ کرد
کار و بارش را نکو سنجیدہ ام	آنچہ پنهان است پیدا دیدہ ام
مرد میاں زندہ از اللہ جوست	زیر پایے او جهان تیار سوست
بندہ کو دل الغیب اللہ بہت	می توان سنگ از زجاج شکست

اونگنجد و جهان چون و پسند   تمتِ سائل با این دریا بسند

چوں ز روسے خویش برگیر و حجاب

اوسا است ثواب است عذاب

برگ ساز ما کتاب حکمت است   این دو قوتِ عمت با نیت است

آں فتوحاتِ جهان ذوق و شوق   این فتوحاتِ جهان تحت فوق

بر دو نفسام خدا سے الایزال   مؤمنان آں جماعت است این بنال

حکمتِ اشیا فرنگی زاد نیست   اصل اوست ز قدرتِ ایجاد نیست

نیک اگر بینی مسلمان اوست   این گمراه دست ما افتد و با دست

چوں عرب اندازد پراپر کشاد   علم و حکمت ای بنا دگر نیست

دانه آں صحرا نشینان کاشند   با نمائش از فرنگی بر پشتند

این پری از شیشه اساف ماست
 باز میدش کن که او از قاف ماست
 لیکن از تمیز لادیه گریز
 زان که او با اهل حق دارد ستیز
 فتنه با این فتنه پرداز آرد
 لات و عنقه در جسم باز آرد
 از نفسش دید که دل نا بصیر
 روت از لب آبن او تشنه میرا
 لذت بیست ابی از دل می برد
 بلکه دل زین سیکر گل می برد

کمانه دزد و غارتگر او بر ماست

لا اله الا الله که در غم من کجاست!

حق نیاید تو گفت در حق جنود
 باز گویم چنین گفتم در زبور

”مردان و هم بیستن است نکته رس

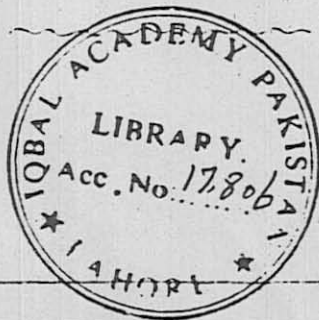
این همه از اغتبار است و بس

مردی که سوزنِ نوا را مرده
 لذتِ صوت و صدا را مرده
 پیشِ چنگه مست و مسرور است کور
 پیشِ رنگه زنده در گور است کور
 روح باقی زنده و پاینده است
 ورنه این را مرده آل را زنده است
 آنکه حقی لایبِ عزت آمد حق است
 زین باقی حیاتِ مطلق است
 هر که بے حق ز نیست جز مرده نیست
 گر چه کس در ماتم اوزار نیست

برخور از قرآن اگر خواهی شایات	در شیرش دیده ام چه حیات
می دهم ما را پیام لا تنف	می رسد بر مقام لا تنف
قوت سلطان میسر از لا اله	بیت مرتضی از لا اله
تا معین الا و الا داشتیم	ما سوا الله را نشان نداشتیم
خاوران از شعله من روشن است	این خنک مری که در عصر است
از تب و تابم نصیب خود بگیر	بعد از این ناید چون مرد فقیر
گوهر دریای قرآن شسته ام	شرح روزی بقله الله گفته ام
با مسلمانان غمی بخشیده ام	که نشانه ای از بخشیده ام
عشق من از زندگی دارد سراغ	عقل از مباحث من روشن ایام
نکته های ظاهر افروز که گفت؟	با مسلمان حرف می سوزد که گفت؟

ہچونے نالیدم اندر کرد و دشت   تا تمام خویش برین فاش گشت
 حرف شوق آموختم واسو خستم   آتش افسردہ باز آفرود خستم
 با من آید بجنگا ہے دادہ اند   سطوت کو ہے بکا ہے دادہ اند
 دارم اندر سینہ نور لا الہا   در شراب من سرور لا الہا
 نیکوین گردوں میران فیض اوست   جوہر ساحل ناپیران فیض اوست

پس گیر از باد و من یک و جام
 تادشیشی مشعل تیغ بے نیام

کپورآباد پرنٹنگ ورکس ایسٹ روڈ لاہور میں باہر تمام
لالہ گورانندتا کپور میچر جی
سیلنڈر نیازی (کتاب خانہ طابع اسلام ٹیکار ڈروڈ لاہور) نے
نشر کیا

